

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

על שירתו של יצחק פינקל

א

מן ההקדמה הקצרה, שהובאה בראש הספר (*), מסתבר כי משוררנו אינו נמנה עם טירוני-הביטוי ב"שפת עבר" ושרשיו מתמשכים ויונקים מספירת ה"חדר" והשיבוט של גרודנה, וילנה ועוד מקומות תורה. כשהגיע לארה"ב הצטרף אל נאמני העברית באגודת "אחיעזר" ורק עתה זיכה אותנו בקובץ שיריו, שיצא לאור ע"י חוג ידידים ליד "עקד" בתל-אביב. —

יצחק פינקל, לפי עדות-כתב-שירתו, איננו מן המהלכים מעדנות ובהשקט. איזה אינרוגע בעקבותיו. לכן כה יובן אותו "ציור חמטוס" מן הגבהים. הנה "צוקי מנהטן" וכאן "הרי יוטה" ולפתע נסיקה ל"גורבגיה" הנשקפת כ"קרחון עטוף טלית של קטיפה". מבטי המשורר נתונים "לשדות נסים ולאילנות מעופפים". הוא חפז ומגמא ארץ. פה "ים מרשף ומתלקח על דבשות גליו" ולעברו "ספינת-כסף גולשת". באשר יפנה "יופי רוקד" לקראתו — יופיו של היקום האלוהי.

יצחק פינקל הוא בעל נפש, שמיתריה מתוחים וכולו התפעמות. שיריו עומדים, אפוא, בסימן יקיצה ועירנות. הכל מרוגש אצלו ומתנועע. אך עיקר ייחודו מתבטא בתנועת מכחולו, בתרכובת צבעיו, ברישומים דקי מבע וברחשי סיטואציות כגון: "שמש פחודה"; "סהר צהוב"; כוכב מתעלף ברעד חורור"; "מלמול שפת נחלים". חוש לו לתיאורי החי והצומח: "פרפר טרון"; "נשר גא"; "איל מהורהר"; "דובדבניה הזזה"; "נרקיס עליו"; "סחלב סגול"; "אור דבשי זהבהב" וריצוד "יהלומים בשטיח גינה"; "תרזות מסתחררות במחול"; "אביב מטפס ועולה מבקיעי מלט", — קומפוזיציה של תנועות ומצבים. יצחק פינקל, כאמור, הוא צייר נופי טבע ויריעתו השירית נוגהה בזהרי "פלא מוריק מתוך חורף" — פלא "מנגינה מוריקה". המשורר ניחן בחזרות הראייה ובמעגלי ראייתו נתפסות חליפות ותמורות של גוונים. את ריגשת השתאותו מול יפעת הבריאה הוא כולא בפסוקו המחורו, הגבישי. אך נדמה, כי יותר ממה שהובע נשאר לפעמים דחוק ומסותר לבין השטין. זאת ועוד: בספר הציורי הזה, מבעד למסך הזמן הדהה וכמתוך דפית-מול שוב מהבהב למשוררנו נר ילדותו; לפתע קם זכר אם ואב בעיירה עטופת תום ורו; הנה כמו נרחפת מרחוק פינת-בית-רבן ויזדהר מראה פעוטים לומדים

(* "מנגינה מוריקה", שירים מאת יצחק פינקל, הוצאת חוג ידידים ליד "עקד", תל-אביב/ניו-יורק.

אותיות אלף בית. לאזני המשורר מגיע קול נהר הסמבטיון המופלא וקלסתרו של התשבי נשא בראש הסער. נוסטלגיה לעבר שהיה ואיננו. בכמה מן השירים ירומזו על דרך נדודים ועל ערגוני אהבה. ושם עולה הד חם של נעימה משפחתית ושירים מיוחדים הוקדשו לרעה המלבבת, לבן האהוב ולנכדה המשתעשעת בערשה.

ולסיכום מן הראוי לציין גם את תבניתו הנאה של הספר, המעוטר ציורים, שהותאמו לפי נושאי השירים, בידי האמן אמציה כ"ץ. הביצוע האמנותי נעשה בהשגחת מריצה רוסמן.

אברהם ברנרד

ב

בספרו של יצחק פינקל יש מן המפתיע. לפנינו משורר מקורי, בעל קול משלו. קובץ שירים זה, המכיל 27 שירים, נקרא לאט; הסגנון הלא-רגיל, ההבעה המדוייקת ודחיסות הלשון, כל אלה גורמים לקרוא את השירים לאט ובזהירות. ניכר שהמשורר כתב אותם כך, בשקלו כל מלה, וזהירות זו משפיעה גם על הקורא.

דרכו של פינקל עצמאית ומיוחדת במינה, וגם זה מצטרף להפתעה שבספר. לעתים רחוקות נשמעים הדים מביאליק בשירים אלה. דומה שהמשורר הקרוב ביותר לפינקל הוא גבריאל פרייל. עד שהופיע פינקל דומה היה כי פרייל הוא דוגמה קיצונית לסגנון מפוכח, מדוד ודייקני. עכשו, שיש בידינו שירי פינקל, מענין להשוות את שירי שני המשוררים ולהיווכח עד מה רבות דרגות הפיכתון והדיוק. עם כל קווי הדמיון בין השנים יש תכונות עצמאיות לכל אחד מהם. הקירבה החלקית מבליטה את השוני, ותוך כדי השוואה מתגלות התכונות המיוחדות לכל אחד. כך אתה מגלה לפתע כי פרייל אינו קר ואובייקטיבי ומפוכח כפי שנדמה היה. לעומת פינקל נראה פרייל סובייקטיבי מאד. בדיקה מחודשת של שירי פרייל תראה עד כמה חמים שיריו הצוננים-לכאורה, עד כמה "משורר העובדות" שרוי בתוך המציאות המתוארת בשיר. פינקל הרחיק לכת בחומרה עצמית ובחתימה לאובייקטיביות.

בספר מרחפת צינה שמקורה אינו יחס צונן אל העולם, או חוסר-יחס. המשורר שרוי מאד בתוך עולם העצמים המקיף אותו. אך כשהוא בא ליצור מחדש מראה ואיורה הוא מרחיק את עצמו מהדברים. שיריו, פעמים רבות, מזכירים ציור סיני קפדני ועדין, שבו משורטטים המראות בחרט דק, שורט לעתים, המתנזר מכל תוספת. הצינה שבשירי פינקל מקורה בדרך קפדנית זו של תיאור מדוייק, מרחוק, כביכול מבחוץ, ומקורה גם בסכנה הצפויה לשירים מסוג זה, להישאר על רמה תיאורית בלא שיצטרף מסיכום העובדות משהו יותר מהתמונה המתוארת, ולפעמים אף התמונה עצמה אינה מצטרפת. שיר שהוא צירוף של תיאורים, אם אינו מוצלח, פרטיו נשארים מנותקים זה מזה והתמונה השלימה אינה נוצרת. למשל, "ציור ממטוס" נשאר בגדר אמירה. הפרטים שבו אינם יוצרים תמונה שלמה וחוויה עמוקה בעקבות זאת. אם השיר מוצלח,

מרחיב כל פרט את היריעה עד שלבסוף נוצר המראה כולו שהוא יסוד לחווית המשורר והקורא. שיר כזה הינו מלא, כיוון שמעבר לעובדות מסתתר בו סוד העתיד להפתיע, להיווצר בעקיפין כתוצאה מצירוף מראה למראה, וליצור את ההתרשמות, את החוויה. (בזה גדול כוחו של משורר 'כפרייל, שבשיריו צירוף העובדות יוצר חוויה, אווירה או מסקנה הגותית. פרייל גם אינו נמנע פעמים רבות מלומר בפירוש את אותו סוד שאליו חותר השיר).

פינקל, ברוב השירים, מחמיר על עצמו במתן תיאור בלבד. וכך, במקרים אחדים, נשארים המשורר ועמו הקורא מחוץ לשיר. במקרים אחרים, מוצלחים יותר, נוצרת תמונה מלאה המקיפה את הקורא ומבטלת את הריחוק הראשוני. למשל, השיר "פריחה", שבו מצטרף תיאור לתיאור ונוצרת תמונת פריחה כללית, ובסופו של השיר התמונה שלימה ומקיפה את הקורא במראה ובאווירה. פינקל אינו נפתה לנסיונות ולחיקוי סגנונים. סגנונו המיוחד שולט בספר כולו, ומבחינה זו אין הספר מייצג שלבי התפתחות אלא דרך מוחלטת שעליה עלה המשורר וממנה אינו סר. דבר זה נכון לגבי רוב השירים. מעטים, כשיר הראשון בספר, חורגים מהסגנון הכללי, וכמה שירים שבהם היסוד האישי מודגש רומזים על אפשרויות סגנון אחרות, מקובלות יותר. דומה שצירוף שני היסודות — ראיית דברים סובייקטיבית והבעתם מבפנים, יחד עם ביקורת אובייקטיבית וראייה מבחוץ, עשוי להבשיל שירים מלאים יותר מאלה שבהם הולך המשורר בקיצוניות בדרכו ה"אובייקטיבית". שיר ממוזג כזה הוא, למשל, השיר היפה "בנשור נוצות לובן רך". זהו שיר שמסגרתו קור ותוכו חום. שני יסודות אלה בשיר מצדיקים מבחינה פנימית את השימוש הסגנוני הממוזג הנ"ל. ואכן, התוצאה מרשימה. תיאורים שופעי חום של ילדות בעיירה, ילדים בבית הרב ביום שלג, תיאורים שעל נקלה עלולים לסחוף למבע סנטימנטלי נדוש, נתונים כאן במסגרת של איפוק. לפנינו ראייה נרגשת ועם זאת מפוכחת, ראייה פנימית וחיצונית. הרגשת הדברים מקרוב ומתן תיאורם מרחוק מצטרפים לתמונה מקסימה, מחממת ומרעננת כאחד. דומני שזה הטוב שבשירי הספר, ואביא בזה קטעים ממנו:

"ברשרש לובן משי מכוכב / תחת פרסת סוס ומגף / יצטופפו פעוטיס
כנבאי אשכול / על רצפת אבן בבית רבן, / מול יקוד תנור מסמך לחים. /
בלטוף נוצות כחל-כהה / קוסמים לי מבעד מסך דהה / נר ילדות מתפורר,
מסוער; / וצללי ילדים ופנסי ענבר / מתפתלים במשעול מבהיק, צר".
הצלחתו של פינקל בספר זה היא חלקית, אך השירים הטובים בספר זה מעידים על קול עצמאי ומקורי. הישגים כגון השירים דלעיל, או בתים כמו:
"בים זוהר רוחץ הים, / מנדנד על דבשות גליו / דמויות נחושת — בני-אדם — /
ושחף מדייג במי זהב" — הם הבטחה ומקור צפייה לעתיד. פינקל אינו כפוף לכל שיגרה. בקושי ימצא בספר ביטוי נדוש או דימוי שחוק. המשורר מדבר בקולו שלו, קול בוטח ובשל. יש לקוות שמשורר זה יפתח את אפשרויותיו ויתפתח בתוך הדרך שבה הוא הולך.

משה הנעמי